

DOI: 10.33663/1563-3349-2023-34-189-200

УДК 342.4

А. Ю. ІВАНОВА,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник*
ORCID: 0000-0002-7344-4505

КВАЗІСУВЕРЕНІТЕТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕКСПАНСІОНІСТСЬКОЇ ПОЛІТИКИ РФ В ІСТОРИЧНІЙ РЕТРОСПЕКТИВІ

У статті міститься загальний огляд інструментів легалізації та легітимації експансіоністської політики РФ у різні історичні часи, здійснено спробу виявити певні патерни та псевдоправові інструменти її реалізації. Обґрунтовується, що їх застосування є можливим лише в державах зі спільним соціокультурним простором.

Ключові слова: суверенітет, квазісуверенітет, псевдореспубліки, сецесія, Україна, СРСР, легітимація, легалізація.

Ivanova Anastasiia. Quasi-sovereignty as an instrument of the expansionist policy of the RF in historical retrospect

The article provides a general overview of the instruments used to legalise and legitimise the expansionist policy of the Russian Federation in different historical periods, and attempts to identify certain patterns and pseudo-legal instruments for its implementation. It is proved that their application is possible only in states with a common socio-cultural space.

Key words: sovereignty, gquasi-sovereignty, pseudo-republics, secession, Ukraine, USSR, legitimization, legalization.

Актуальність. Прикметою експансіоністської політики РФ сьогодні, як і в попередні часи, є намагання легалізувати та легітимізувати таку політику. На кого вони спрямовані – на суспільну думку всередині РФ і на приєднуваних територіях, на міжнародне співтовариство? Чому така легітимація є важливою та чому не визнати очевидні для цивілізованого світу наміри з насильницького захоплення, а в риторичі РФ – з повернення, територій, належних до колишніх колоній (сфери колишнього впливу) Російської імперії, саме по собі є цікавим питанням. Здається, що відповідь на нього також сприятиме розумінню цілей, задля досягнення яких РФ множить псевдополітичні утворення та інші сутності.

Ми використовуємо термін «експансіоністська політика» як загальний і ширший стосовно терміна «окупаційна політика». Використання поняття

* *Ivanova Anastasiia, Candidate of Juridical Sciences (Ph. D.), Senior Research Officer*

«колоніальна політика» також можливе, однак її усталене розуміння як політики більш розвиненої держави стосовно менш розвинених на певному етапі втратило свою актуальність щодо відносин України з РФ.

Метою цієї розвідки є спроба виявити та проаналізувати механізми та засоби, якими легалізується та легітимізується експансіоністська політика РФ, виокремити певні патерни та їх трансформацію протягом історичного часу.

Варто уваги те, що форми та процеси, іменем (назвою) яких прикривається РФ у реалізації експансіоністської політики, є переважно симулякрами наявних правових явищ, наслідком відтворення формальних ознак справжніх явищ, наповнених хибною сутністю.

Термін «симулякр» (від лат. *simulacrum*, *simulo* – «зображення», «символічна копія») був уведений одним з основоположників постмодернізму французьким філософом Жоржем Батаєм (1897-1962). Симулякр він визначав як «штучно конструйовану семіотичну структуру, що не має під собою реальної соціальної основи». Жан Бодрійяр у роботі «Симулякри та симуляція» розглядає симулякри в контексті власне процесу симуляції та називає їх неживими (або напівживими) соціальними моделями або соціокультурними символами комунікативно віртуального та медіапростору, що конструюють образ власної соціальної реальності в інформаційному просторі. Симулякрами вважаються символи, семіотичні знаки, що не мають відповідника, реального аналога в соціальній дійсності, це породження моделей реального без першопричини та без реальності¹. Особливості інформаційної епохи та сучасного нам інформаційного суспільства в разі збільшують ефективність цієї технології утвердження хибної дійсності через домінування семіотичного зображення (копії) над соціальною дійсністю.

Дослідження таких симулякрів має свої методологічні особливості та складності, однією з яких є потреба відділити семіотичні знаки від соціально-правової реальності, порівняти їх і довести, що семіотичні знаки не відповідають соціальній реальності. Не менш важливим є те, що симулякри правових форм не відповідають сутнісним характеристикам тих правових форм, «символічні копії» яких нав'язуються в інформаційному просторі як явища соціальної дійсності.

Загалом легалізація та легітимація колонізації-окупації здійснюються РФ комплексно: через пропагандистську, репресивну систему, зміну соціального простору тощо. Пропагандистська система транслює та впроваджує ідеологічні виклики, в основу яких часто покладені повністю сфальшовані або умисно викривлені історичні наративи, спрямовані на легітимацію окупаційної політики. Серед популярних меседжів: «відродження СРСР», повернення до «спільного історичного коріння», «спорідненість історії» (міфологеми про Давню Русь як «колиску трьох народів» та про «братні народи»), вживання ідеологічно забарвлених назв історичних періодів та подій. Так, війна за незалежність зводиться до громадянської війни, українська держава 1917–

1921 рр. іменується буржуазно-націоналістичними режимами, термін «українська революція» заперечується або висміюється як такий тощо. Метою цих та інших наративів є утвердження головної ідеологеми: «Україна не має власної суб'єктності, вона не є й ніколи не була суверенною державою, а завжди була і є частиною Росії, а тому розв'язана операція є не окупацією, а діями з повернення таких територій».

Найважливішою ланкою процесу легалізації та легітимації є використання (псевдо) правових інструментів – форм і засобів, які імітують зовнішні ознаки певних правових форм з метою створення симулякру соціально-правової дійсності та підміни ними правових інституцій.

Фундаментальною ланкою є імітація вільного волевиявлення народів покликана відтворити процедуру реалізації права народів на самовизначення.

Тут можна виділити три системні ключові елементи, кожен з яких піддається фальсифікації:

Суб'єкт волевиявлення – який саме народ реалізує право на самовизначення. Вирішується утворенням уявної спільноти – симулякру народу.

Дія – власне імітація «вільного волевиявлення». Вирішується через проведення псевдореферендуму.

Результат – наслідком імітації реалізації права народів на самовизначення в юридичному вимірі має стати формальне відтворення процесу сецесії, формальне відтворення процедури проголошення республік із наступним формальним відтворенням ними «проголошення суверенітету».

У країнах Балтії з метою приєднання їх до ЄСРР також відбувалася імітація вільного волевиявлення, однак фальсифікація відбувалася переважно на рівні дії та результату – у парламенті. Особливістю експансії на українські території в сучасності, як і в історичному минулому, стала фальсифікація з рівня суб'єкта – *утворення уявної спільноти*, на чому спинимося докладніше.

Емпіричні дослідження сецесіоністських рухів у Європі ХХ ст. свідчать, що у 100% розглянутих випадків сепаратистська група культурно відрізнялася від національної групи / груп більшості, а її члени загалом сприймалися як аутсайтери щодо національних груп більшості в державах проживання². Тобто обов'язковою передумовою сецесії можна вважати наявність етнічної, культурної, лінгвістичної дистанції з державним народом, з яким їх об'єднує спільна територіальна належність.

На пострадянському просторі формально існують передумови до такої дистанції в багатьох регіонах, де протягом тривалого часу існували осередки компактного розселення етнічних груп, які культурно відрізнялися від національних груп більшості. Водночас у зонах конфліктів в Україні – в Криму, Донбасі, Херсоні, Запоріжжі та в Молдові – в Придністров'ї, такі передумови повністю відсутні. Так само відсутні на окупованих територіях національно-культурні спільноти, які б культурно відрізнялися від домінуючої національної групи населення, не мали б власної «материнської» держави та виявляли прагнення національного самовизначення.

Тому постає питання, який саме народ претендує на те, щоб бути суб'єктом реалізації права на самовизначення.

Відповідно до Декларації про принципи міжнародного права від 24 жовтня 1970 р. «унаслідок принципу рівноправ'я і самовизначення народів, закріплених у Статуті ООН, усі народи мають право вільно визначати без втручання ззовні свій політичний статус, а також здійснювати свій економічний, соціальний та культурний розвиток, а кожна держава має поважати це право відповідно до Статуту ООН».

Реалізація права на самовизначення може відбуватися у формі автономії в межах існуючих кордонів держави, у формі створення власної суверенної держави або у формі виходу певного народу зі складу держави (сецесія або іредентизм).

Розуміння терміна «народ» є дискусійним, особливо що стосується відносин щодо реалізації права народу на самовизначення. Вчені навіть застерігають, що існуюча невизначеність поняття «народи» може призвести до небезпечного поширення претензій, підриваючи усталені кордони, національний суверенітет і міжнародний мир і безпеку³.

Тому в спеціальній доповіді ЮНЕСКО визначені критерії, що в сукупності можуть бути застосовані в цьому контексті. Народ визначається передусім як група, котрій притаманна *більшість з таких характеристик або усі вони разом*: спільні історичні традиції, расова або етнічна спільність, культурна однорідність, мовна спільність, територіальні зв'язки, спільне економічне життя; група не обов'язково має бути чисельно великою, але має являти собою дещо більше, ніж просто об'єднання індивідів; група мусить мати самосвідомість народу, хоча, маючи зазначені вище характеристики, група може й не мати такої самосвідомості; група мусить мати інституції та інші засоби для проявлення своїх характеристик та прагнення до спільності⁴.

Жодна з уявних спільнот, які формально претендують на реалізацію права народів на самовизначення, не відповідає зазначеним у доповіді критеріям у їх сукупності. Наприклад, у «Придністровській Молдавській республіці» в документах, що претендують на характер установчих, таким визначений «народ Придністров'я», в «Донбаській народній республіці» – «народ Донбасу», в «Луганській народній республіці» – «народ ЛНР», аналогічно в інших невизнаних республіках. Однак сучасна наука не має досліджень, предметом яких є етногенез та історія становлення таких народів чи етнічно-культурних спільнот, у чому полягає їх культурна дистанція та які відмінності відрізняють його від народу держави, на території якої вони проживають та нібито прагнуть реалізувати право на самовизначення.

Понад те, наявність народів, що прагнуть самовизначення, є передумовою – необхідною, але недостатньою умовою сецесії. Деякі дослідники наголошують на наявності у спільноти стійкої національної ідентичності⁵. Окрім таких структурних аспектів передумов сецесії, як культурна та лінгвістична дистанція, теоретики сецесії Дж. Р. Вуд і М. Р. Бейссінгер пояснюють відо-

кремлення як результат *народної мобілізації на відокремлення*⁶, або сецесіоністської мобілізації (*secessionist mobilization*). Народна мобілізація на відокремлення, згідно з цими теоріями, хоча має спільні риси, однак може відбуватися у різних формах, залежно від контексту. У цитованому дослідженні автори вивчали випадки реальної, а не удаваної сецесії, тому більше сфокусувалися на зовнішніх чинниках – «спускових механізмах», або тригерах, сецесії.

Водночас не менш важливою за безпосередні тригери нам видається наявність *внутрішніх* передумов народної мобілізації до відокремлення, а саме *достатнього рівня політичного розвитку національно-культурної спільноти*. Народна мобілізація, або сецесіоністський рух, може мати певні ознаки спонтанності безпосередньо після впливу тригера, у точці біфуркації та перед активізацією руху, однак логіка його розвитку передбачає наявність громадської та політичної самоорганізації (сталі політичні рухи та партії), яка активно існувала та висувала політичні вимоги протягом тривалого часу – років або десятиліть.

Тому визначальним фактором, без якого сецесія не може бути реальною, є наявність певного рівня політичного розвитку спільноти. Можна дискутувати про концепцію розвитку національних рухів та їх періодизацію, запропоновану Мирославом Грохом, але безумовним є те, що політичній реалізації національно-культурної спільноти мають передувати культурні та соціальні форми її реалізації, які залишають свій відбиток у матеріальній культурі та історико-культурній спадщині.

Реалізувати право на самовизначення може спільнота, яка відповідає сукупності критеріїв, що визначені ЮНЕСКО для визначення «народу». Понад те, це: 1) етнічна спільнота, яка культурно відрізняється від домінуючої національної групи населення, має культурну, лінгвістичну, етнічну дистанцію та не має материнської держави; 2) перебуває на певному рівні розвитку – мова, культура, наявність політичних структур та еліт; 3) має стійке прагнення національного самовизначення та виступає з ними протягом тривалого часу – наявність народної мобілізації на відокремлення. Сукупність усіх трьох ознак є обов'язковою внутрішньою умовою можливості реального сецесійного руху.

Очевидно, що, попри публічні декларації проголошення суверенітету, уявні або псевдоспільноти, що претендують назватися, наприклад, «народом Донбасу», не відповідають сукупності зазначених вище критеріїв, що свідчить про невідповідність даного символічного знаку ані соціальній дійсності, ані теоретико-правовим характеристикам і закономірностям політико-правових конструкцій. Їх утворення має імітаційний характер з метою подальшої легалізації та легітимації експансіоністської політики РФ, а самі вони є інструментом у процесі реалізації такої політики.

Загальною особливістю та відмінністю експансіоністської політики РФ є намагання встановити залежність територій, які протягом тривалого історич-

ного часу перебували в спільному культурному просторі з нею, мають тривалу історію співіснування в межах єдиного соціокультурного, політичного та економічного простору, значний вплив якої відчувається дотепер, та навіть вироблення окремої спільної ідентичності «homo soveticus», носії якої зберігаються й нині. Очевидно, саме ці фактори значною мірою зумовлюють специфіку засобів легітимізації окупаційної політики РФ.

Свою експансіоністську політику РФ, як правило, прикриває уявною потребою втручання задля вирішення масштабного та гострого внутрішньо-політичного конфлікту, зумовленого зазвичай культурними, національними, лінгвістичними особливостями. Зокрема, в умовах відсутності реального гострого сепаратистського конфлікту в Україні відбулася спроба його штучного привнесення спільними зусиллями зовнішніх сил, «п'ятої колонії» та колаборантів з-поміж місцевого населення. В Україні для його імітації створювався та активно використовувався міф «про розкол України по лінії Схід – Захід» – інформаційна медійна технологія, штучність якої сьогодні вже є доведеною⁷.

Намагання легалізувати окупацію частини територій держави реалізується через псевдореферендуми серед місцевого населення з метою імітувати волевиявлення до самовизначення з наступним приєднанням до РФ або без такого. Важливо, що цей процес відбувається в умовах масових евакуації, депортації, військової агресії та постійного мілітарного тиску, що унеможливорює реальне волевиявлення. Недостатність реальної підтримки місцевим населенням політики РФ спричинила потребу в застосуванні ще одного інструменту – зміни складу та структури населення. Значна частина працездатного населення була вимушена покинути відповідні території або насильницьки вивезена, відбулося заміщення населення диверсантами, дивергентами, кадровими військовими та іншими громадянами РФ. Безумовно, зміна структури населення вплинула на маніпулювання з демократичними інституціями, такими як референдум.

Подальшим кроком після утворення уявної спільноти та її використання для фальсифікації народного волевиявлення є фіктивна маніфестація автономності або незалежності у формі виголошення декларації проголошення незалежності псевдореспубліки, суверенітету або автономності у складі РФ. Паралельно відбувається розбудова псевдодержавних інституцій і псевдоправових форм, покликаних імітувати республіканське правління та демократичний режим у квазідержавних утвореннях.

Показово, що утворені на окупованих територіях так звані республіки не здійснюють жодних намагань стати повноправним членом міжнародної спільноти, а отже, насправді не прагнуть міжнародного визнання як такого.

Протягом століть трансформації розуміння суверенітету, його наповнення та визначальних рис, як не дивно це визнавати, зберігає певну сакральність і в сучасному секуляризованому світі. Наявність певних інститутів, території чи населення ще не робить державу державою і навіть міжнародне визнання

не може створити, а може лише визнати суверенітет як певну об'єктивну дійсність.

Ці особливості суверенітету, сама можливість відтворення його формальних ознак без наповнення внутрішнім змістом, сакральність його, з одного боку, та, з другого – пов'язаність із суттєвими та сутнісними юридичними наслідками, робить його зручним і незамінним інструментом у процесі легітимації та легалізації експансіоністської політики РФ протягом тривалого історичного часу.

Додатковою ілюстрацією цього є також те, що реальна сецесія – це процес з далекосяжними й незворотними наслідками. Розпочавшись, процес політичного розлучення між двома групами, що живуть на одній території, стає вулицею з одностороннім рухом, яка часто закінчується насильством. Дослідники помітили, що жодна з досліджуваних країн, яка розкололася або від якої відокремилася одна частина в порядку сецесії, більше не об'єдналася. Водночас у випадку удаваної сецесії квазіреспубліки легко й безболісно можуть зникати з лиця землі, у разі вичерпання політичної мети або інтересу, заради якої вони були утворені.

Утворення квазісуверенних маріонеткових республік для досягнення певних політичних цілей є апробованим інструментом і застосовувалося СРСР із політичною метою від початку його утворення.

Формально суб'єктом проголошення радянських республік були з'їзди трудящих. Насправді, часто політичні рішення про заснування республік приймалися кулуарно, виходячи з політичної доцільності, та хронологічно передували часу проведення з'їздів трудящих. Тобто спільнота, яка претендувала реалізувати право народів на самовизначення, умовний «народ», у цьому разі виступала не установчою владою, а лише формально легітимізувала рішення, ухвалені радянською владою в політичних інтересах. Звісно, на початку 1920-х років ще не існувало сталої радянської держави з централізованим партійним та управлінським апаратом, ще не йшлося про високий рівень централізації радянської комуністичної партійної системи. Однак політичні рішення вже ухвалювались виходячи з ідеї існування такої держави та з міркувань та інтересів її зовнішньої політики.

Саме таким чином було утворено Автономну Молдавську Соціалістичну Радянську Республіку (з 1937 р. Молдавська автономна радянська республіка), що проіснувала у складі УСРР/УРСР з 1924 по 1940 р. Сучасна історична наука визначає її як штучний політичний витвір, інспірований Москвою в контексті реанімації вже значною мірою дискредитованих ідей «світової революції». Більшовицьке керівництво намагалось радикалізувати прорадянські настрої в окупованій Румунії Бессарабії з метою її повернення за наявності сприятливих умов і створення геополітичного плацдарму для здійснення прориву на балканському напрямку.

Сучасні румунські дослідження стверджують, що Молдавська автономна республіка ідеологічно задумана в кулуарах Комуністичного Інтернаціоналу

(Комінтерну). Для реалізації цього проєкту була створена «Ініціативна група щодо утворення Молдавської республіки», яка зібралася 4 лютого 1924 р. на нараді, де обговорювалися два питання: а) організація автономної області Молдавани біля Дністра; б) колонізація лівого берега Дністра бессарабськими біженцями та демобілізованими на батьківщині червоними солдатами.

Румунськими комуністами Комінтерну та комуністичним рухом з Бессарабії спільно підготовлений «Меморіал про необхідність утворення Молдавської Радянської Соціалістичної Республіки», в якому докладно обґрунтовувалася доцільність створення цієї республіки та ряд внутрішніх (з точки зору зміцнення радянської влади в регіоні) і міжнародних наслідків приєднання Бессарабії, які вона породить у майбутньому, та аргументувалась необхідність саме автономної республіки.

7 березня 1924 р. політбюро ЦК КП(б)У визнало політичну доцільність утворення автономії, але до остаточного розв'язання цього питання вирішено було повернутися після з'ясування ситуації в регіоні. Дебатувалося питання щодо форми забезпечення інтересів молдавського населення (автономна республіка, автономна область, округ чи район). Оскільки в ході проведеної роботи стало зрозуміло, що статистичні дані щодо кількості молдаван, представлені комісією Г. Котовського, завищені порівняно з офіційними, політбюро ЦК КП(б)У 18 квітня 1924 р. ухвалило вважати створення автономії недоцільним. Однак у Москві ця позиція була проігнорована. Прийнята 29 липня постанова ЦК РКП(б) містила категоричну вказівку ЦК КП(б)У щодо «виділення молдавського населення у спеціальну Автономну республіку у складі УСРР» і зобов'язувала його вже через місяць відзвітувати про хід відповідних робіт⁸.

Уже після цього юридичне рішення про утворення МАРСР було прийнято на III сесії Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету восьмого скликання 12 жовтня 1924 р. у Харкові – тодішній столиці України. Лише 19–23 квітня 1925 р. у м. Балті відбувся 1-й Всеомдавський з'їзд рад, на якому було прийнято Конституцію Автономної Молдавської Соціалістичної Радянської Республіки (затверджено 10 травня 1925 р. 9-м Всеукраїнським з'їздом рад), обрано ЦВК республіки у складі 65 членів та 30 кандидатів. У Конституції Української Соціалістичної Радянської Республіки, прийнятій 9-м Всеукраїнським З'їздом рад у травні 1925 р., про утворення молдавської автономії йшлося як про об'єднання УСРР з молдавським народом *на основі визнання права всіх націй на самовизначення аж до відокремлення та непохитно виявленої волі молдавського народу до оформлення свого державного буття у складі УСРР*.

За аналогічною процедурою в радянський період було утворено чимало інших політичних утворень, які сучасні дослідники оцінюють як буферні або маріонеткові квазіреспубліки.

Ще однією важливою рисою можна назвати те, що ініціатори та ідейні натхненники більшості квазіреспублік радянського періоду були професій-

ними революціонерами. Як правило, вони не мали безпосереднього родинного зв'язку з територією, на якій розбудовували владно-державні інституції, а були командировані з іншої «дільниці» з метою виконання поставленого завдання.

У сучасних популярних історичних публікаціях часто можна натрапити на історичні аналогії й паралелі з утворенням Української Народної Республіки Рад (1917 р.) та Донецько-Криворізької республіки (1918 р.). Радянська історіографічна традиція стояла на позиціях утворення так званих південних республік на принципах економічного суверенітету, на протидію національному, і така позиція тривалий час була домінуючою. У сучасних дослідженнях автори переважно погоджуються зі штучним і маріонетковим характером таких республік, виходячи з іншої, ніж декларована, політичної мети та політичного значення утворення цих республік, прийняття реальних політичних рішень щодо їх утворення ще до офіційного рішення формально демократичних з'їздів рад, а також роль неукраїнських більшовиків у їх утворенні.

Очевидно, говорити про повну збіжність матриць різних історичних проявів цієї політики в радянський час та в сучасній РФ не доводиться, зважаючи на різні внутрішні та зовнішні політичні умови, географічні та геополітичні чинники, рівень суспільної підтримки політики всередині країни. Водночас, як видається, використання псевдоправових форм і засобів для легітимації та легалізації експансіоністської політики є спільним інструментом СРСР і РФ у різні історичні часи. Для легітимації протиправних дій використовуються імітації норм і принципів міжнародного права, а саме імітується формальна видимість реалізації зазначених принципів з одночасною повною підміною та вихолюванням їх справжнього змісту та наповнення. Цим політика експансіонізму відрізняється від інструментів легалізації влади інших окупаційних режимів, зокрема, нациської Німеччини, яка відповідальними за управління окупованими територіями визначала безпосередньо органи влади гітлерівської Німеччини (імперське міністерство у справах окупованих східних областей, яке офіційно почало діяти 17 липня 1941 р. і Головне командування сухопутних військ вермахту)⁹, не намагаючись імітувати волю населення до виходу зі складу однієї держави та приєднання до іншої. Радянські органи у своїй політиці віддавали перевагу оперативній діяльності зсередини, намагаючись «мімікувати» під місцеве населення, формуючи місцеві органи влади з метою наступної імітації народного волевиявлення щодо певних питань. У жодному з історичних прецедентів радянська та російська влада не брала на себе відповідальність за безпосереднє управління окупованими територіями, здійснюючи його через посередництво агентури та колаборантів, що імітували народне волевиявлення.

Отже, легітимація та легалізація російської окупації відбувається з використанням і за допомогою псевдо- та квазіправових форм. Накопичення критичної кількості (маси) таких псевдоправових форм в уявленні окупанта має

створити паралельну політико-правову реальність, що сприятиме легітимації владного режиму у свідомості місцевого населення, а також перед міжнародно-правовою спільнотою. Така підміна, що існує протягом тривалого часу та забезпечується карально-репресивною системою, здатна повністю витіснити та підмінити собою реальне правове поле.

Широке використання псевдоправових форм можна назвати характерною рисою експансіоністської політики радянської, а тепер і російської влади під час намагання легалізувати та легітимізувати дії, які насправді є окупацією. Лишається зауважити, що використання таких специфічних форм легалізації та легітимації можливе лише за наявності місцевого населення, частина якого є лояльною до політики держави-окупанта або має подвійну лояльність та ідентичність. Цим пояснюється поширення та життєздатність таких псевдоправових засобів саме на території колишнього СРСР – держави, де подвійна лояльність та ідентичність виховувалась у населення протягом декількох поколінь.

Отже, характерними рисами як у сучасній політиці, так і в історичній ретроспективі, є: 1) намагання легалізувати та легітимізувати владу на приєднаних або захоплених територіях; 2) імітація волевиявлення щодо сецесії, реалізації права народів на самовизначення; 3) використання (псевдо) правових інструментів – форм і засобів, які імітують зовнішні ознаки певних правових форм з метою створення симулякру соціально-правової дійсності таких форм, підміна ними правових інструментів становить закономірність.

Сьогодні важливо усвідомлювати, що передумови такої специфічної окупаційної практики РФ закладаються значно раніше власне військової окупації – спільним інформаційним полем, спільністю впроваджених мовних, пам'яткових практик і загальнокультурного простору. Це має бути враховано і в інформаційній політиці України як частині комплексних засобів протидії окупаційним практикам РФ.

1. Жан Бодріяр. Симулякри і симуляція / Пер. з фр. Володимир Ховхун. Київ: Вид-во Соломії Павличко «ОСНОВИ», 2004. 230 с. 2. Pavković Aleksandar. Creating new states: theory and practice of secession / by Aleksandar Pavković with Peter Radan. P. 122. 3. Рафальський Ігор. Суб'єкти права на самовизначення. *Наукові записки ІПІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України*. Вип. 4 (66). С. 136–146. 4. International Meeting of Experts on Further Study of the Concept of the Rights of Peoples, covered by UNESCO, Paris, 27–30 November 1989, SHS- 89/CONF.602/7, para22–23. URL: unesdoc.unesco.org/images/0008/000851/085152eo.pdf 5. Explaining Scottish and Catalan Secessionist Mobilization in the Framework of the EU A Comparative Case Study of Minority Nationalist Mobilization in Scotland, Catalonia, Wales and the Basque Country Eivind Jerve. Master thesis P. 99. 6. Wood J. R. Secession: A Comparative Analytical Framework. *Canadian Journal of Political Science*, 1981, 14, 109–135; Beissinger M. R. *Nationalist Mobilization and the Collapse of the Soviet State*, Cambridge, Cambridge University Press, 2002. Pavković, Aleksandar. Ibid. P. 124. 7. Наприклад див.: Володимир Розумюк. Регіональний розкол України: реальність міфу. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціо-*

нальних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. (Підсерія «Курасівські читання»), 2009. Вип. 44. С. 221–229. 8. Верменич Я. В. Молдавська АРСР. *Енциклопедія історії України: Т. 7: Мі-О* / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: Наук. думка, 2010. 728 с. 9. Рекотов П. В. Органи управління на окупованій території України (1941–1944 рр.) *Український історичний журнал*. 1997. №3. С. 90–101.

References

1. Zhan Bodriyar. Symulyakry i symulyaciya. Per. z fr. Volodymyr Xovxun. Kyiv: Vydvo Solomiyi Pavlychko «OSNOVY», 2004. 230 s. 2. Pavković Aleksandar. Creating new states: theory and practice of secession / by Aleksandar Pavković with Peter Radan. P. 122. 3. Rafal's'kyj Ihor. Sub'yekty prava na samovyznachennya. *Naukovi zapysky IPIEND im. I. F. Kurasa NAN Ukrainyiny*. Vyp. 4 (66). S. 136–146. 4. International Meeting of Experts on Further Study of the Concept of the Rights of Peoples, covered by UNESCO, Paris, 27–30 November 1989, SHS-89/CONF.602/7, para 22–23. URL: unesdoc.unesco.org/images/0008/000851/085152eo.pdf 5. Explaining Scottish and Catalan Secessionist Mobilization in the Framework of the EU A Comparative Case Study of Minority Nationalist Mobilization in Scotland, Catalonia, Wales and the Basque Country Eivind Jerve. Master thesis P. 99. 6. Wood J. R. Secession: A Comparative Analytical Framework. *Canadian Journal of Political Science*, 1981, 14, 109–135; Beissinger M. R. *Nationalist Mobilization and the Collapse of the Soviet State*, Cambridge, Cambridge University Press, 2002. Pavković, Aleksandar. Ibid. P. 124. 7. Napryklad dyv.: Volodymyr Rozumyuk. Rehional'nyj rozkol Ukrainy: real'nist' mifu. *Naukovi zapysky Instytutu politychnyx i etnonacional'nyx doslidzhen' im. I. F. Kurasa NAN Ukrainyiny*. (Pidseriya «Kurasivs'ki chytannya»), 2009. Vyp. 44. S. 221–229. 8. Vermenych Ya.V. Moldavs'ka ARSR *Encyklopediya istoriyi Ukrainyiny: T. 7: Mi-O* / Redkol.: V. A. Smolij (holova) ta in. NAN Ukrainyiny. Instytut istoriyi Ukrainyiny. Kyiv: Nauk. dumka, 2010. 728 s. 9. Rekotov P. V. Orhany upravlinnya na okupovanij terytoriyi Ukrainyiny (1941–1944 rr.). *Ukrayins'kyj istorychnyj zhurnal*. 1997. № 3. S. 90–101.

Ivanova Anastasiia. Quasi-sovereignty as an instrument of the expansionist policy of the RF in historical retrospect

The article provides a general overview of the means used to legalize and legitimize the expansionist policy of the Russian Federation through the history. It is emphasized that, basically, they are (pseudo) legal instruments - forms and means that imitate the external features of certain legal forms in order to create a simulacrum of social and legal reality and substitute them for legal institutions.

Such a simulacrum is provided mainly with the imitation of the right of the people for self-determination, which is intended to simulate its realization and which takes place on three planes: subject – formation of an imaginary community; a simulacrum of the people; action – holding a pseudo-referendum; result – simulation of the secession process, of the procedure for proclaiming republics with the subsequent formal “declaration of sovereignty”.

The creation of quasi-sovereign “puppet” republics to achieve certain political goals other than officially declared has been used by the USSR for political purposes since the very beginning. The latter is illustrated by examples from the history of the USSR, namely the creation of the Moldavian Autonomous Republic within the Ukrainian SSR. The decision to create it was made behind the scenes by communist

forces, agreed upon by the highest communist party bodies of Ukraine and Moscow, and the dispute that arose between them over the organizational form was resolved unilaterally by the Moscow Communist Party, which further demonstrates the non-sovereignty of the Ukrainian Soviet authorities in the USSR. The purpose of the formation was foreign policy (the prospect of joining Romanian Basarabia) and domestic policy (strengthening Soviet power in the region). Only after these approvals did the republic become legally established, through a decision made by the democratic authorities - the All-Ukrainian Central Executive Committee on October 12, 1924, in Kharkiv. It was only on April, 19-23, 1925, that the 1st All-Moldovan Congress of Soviets took place. The Constitution of the Ukrainian SSR already referred to the establishment of Moldovan autonomy as the unification of the Ukrainian SSR with the Moldovan people on the basis of recognition of the right of all nations to self-determination.

The author believes that the use of pseudo-legal forms and means to legitimize and legalize expansionist policies was a common means of the USSR and modern Russia; in none of the historical precedents did the Soviets and Russian authorities take responsibility for the direct management of the occupied territories, carrying it out through the mediation of agents and collaborators who imitated the people's will.

The author concludes that the widespread use of pseudo-legal forms can be called a characteristic feature of the expansionist policy of the Soviet and now the Russian authorities when trying to legalize and legitimize actions that are in fact occupations. It is worth noting that the use of such specific forms of legalization and legitimation is possible only if there is a local population, some of which is loyal to the policies of the occupying power or has dual loyalties and identities. This explains the spread and viability of such pseudo-legal means in the territory of the former USSR, a state where dual loyalty and identity have been nurtured in the population for several generations. The author emphasizes that the prerequisites for such a specific occupation practice of the Russian Federation are laid down much earlier than the military occupation itself – by a common information space, common language and memory practices, and a common cultural space. This should also be taken into account in Ukraine's information policy as part of a comprehensive response to Russia's occupation practices.

Key words: *sovereignty, quasi-sovereignty, pseudo-republics, secession, Ukraine, USSR, legitimation, legalization.*